

Οι δημιουργίες του Φώτη Κόντογλου

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Με βασική αισθητική αφετηρία την Βυζαντινή τεχνοτροπία αξιοποιεί στα έργα του την μεγάλη πείρα της εικονογραφικής παραδόσεως της Παλαιολόγειας, της Κρητικής ζωγραφικής Τέχνης και των λαϊκώτερων τάσεων του 18ου αιώνος και δημιουργεί εικονογραφικούς τύπους με απεικονίσεις αγίων η σκηνών, με πλούσια και δημιουργική φαντασία.

Όμως, υπό τις επικρατούσες τότε συνθήκες ο Κόντογλου ως αγιογράφος είχε να αντιμετωπίσει μια κακώς νοούμενη «παράδοση» δυτικότροπης θρησκευτικής ζωγραφικής, ξένης προς το ελληνορθόδοξο αισθητήριο και άσχετης προς την θεολογία της Ορθοδοξίας, η οποία προφανώς είχε την αίγλη του προοδευτισμού και εξέφραζε το πνεύμα των καιρών. Γι αυτό και αγωνίσθηκε με σθένος και υπήρξεν ασυμβίβαστος έναντι εκείνων οι οποίοι προσπαθούσαν με τις νεωτεριστικές εικονογραφικές τους συνθέσεις να νοθεύσουν την Ορθόδοξη Ελληνική ψυχή. Εάν δε σήμερα υπάρχει μία στροφή προς την Βυζαντινή αγιογραφία και αν οι εκκλησίες ζητούν Βυζαντινή αγιογράφιση, γράφει ο Κωστής Μπαστιάς, αυτό είναι έργο «των αποστολικών αγώνων» του Φώτη Κόντογλου. «Χωρίς αυτόν οι Εκκλησίες θα συνέχιζαν να παρουσιάζουν ιταλικές χαλκομανίες, με την πρωτοβουλία των ανίδεων και των χλιαρών, που δεν αγαπούν αληθινά την ευπρέπεια του Οίκου του Θεού».

Πέρα όμως από αγιογράφος ο Κόντογλου υπήρξε ισάξιος ζωγράφος και ησχολήθη με θέματα κοσμικής ζωγραφικής, πάντοτε όμως στο ύφος και την τεχνοτροπία της Βυζαντινής Παραδόσεως. Ενδεικτικά ζωγραφικά του έργα παραμένουν, μεταξύ

των άλλων, οι τοιχογραφίες του Δημαρχείου των Αθηνών, με παραστάσεις από την Μυθολογία και την Ελληνική Ιστορία από τους αρχαίους χρόνους μέχρι της Επανάστασεως του 1821 κ.α. Ο Κόντογλου αναδεικνύεται και εδώ «καλλιτέχνης με πλούσια και πρωτότυπη φαντασία, αλλά και με ξεχωριστή ικανότητα να προσλαμβάνει θεματικά, εικονογραφικά και μορφικά στοιχεία από το παρελθόν, να τα αφομοιώνει και να εκφράζεται πέρα πέρα μ' αυτά σαν να έχουν γεννηθεί από τον ίδιον». Σύμβολα δε της αναγνωρίσεως του συγγραφικού και ζωγραφικού έργου του αποτελούν οι πολλές τιμητικές διακρίσεις, μεταξύ των οποίων η απονομή του «Ταξιάρχη του Φοίνικος» από τον Βασιλέα Παύλο (1960) και το «Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών» από την Ακαδημία Αθηνών (1965).

Είναι γνωστόν ότι στην πίστη και την ζωή της Ορθοδόξου Εκκλησίας τίποτε δεν είναι απλή ανάμνηση, αλλ' ό,τι απεκαλύφθη άπαξ διαιωνίζεται «έως της συντελείας του αιώνος» (Ματθ. 28,20). Τούτο το εγνώριζε ο Κόντογλου και το πίστευε απολύτως. Κατείχε βαθύτατα την Παράδοση της Εκκλησίας από της αρχαιότητος μέχρι των ημερών του, εγνώριζε τα δόγματά της, την μυστική της Θεολογία. Απεκάλυψε τον πλούτο και το μεγαλείο της σε μια εποχή αντιπαραδοσιακή, πολέμησε την ξενομανία και αγωνίσθηκε σε όλη του τη ζωή να διασώσει την Παράδοση αυτή αλώβητη από τα νόθα και επείσακτα στοιχεία, που αλλοίωναν τον χαρακτήρα της και μετέβαλλαν την ουσία και το περιεχόμενό της. Η Ορθοδοξία, έγραφε, «είναι η κιβωτός, που κλείνει μέσα της την αληθινή αποκάλυψη της χριστιανικής αλήθειας. Και η παράδοσή της είναι το μέσον που διατηρήθηκε αυτή η αλήθεια, όχι σαν αφηρημένη έννοια, αλλά σαν ζωντανή πραγματικότητα» .

Άλλοτε πάλιν έλεγε· «Αυτή η παράδοση είναι το θησαυροφυλάκιο που κλείνει μέσα του και φυλάγει στον αιώνα την αθάνατη ψυχή μας», διο και ενθέρμως συνιστούσε· «Αυτή την αγιασμένη κιβωτό, αυτή την ατίμητη παράδοση φυλάξετέ την με κάθε τρόπο. Γιατί χωρίς αυτήν η Ελλάδα είναι κορμί χωρίς ψυχή, λουλούδι χωρίς μυρουδιά... Αυτή είναι η κιβωτός που μ' αυτή θα σωθεί το Έθνος μας από την ανεμοζάλη που θέλει να μας καταπονίσει» .

Πόσον επίκαιρος και πόσον διδακτικός είναι ο λόγος αυτός του Κόντογλου! Και θα είναι πάντοτε διδακτικός και επίκαιρος, γιατί είναι αληθινός. Μήπως και σήμερα δεν διατρέχει κινδύνους η Ορθοδοξία, δεν υποσκάπτεται η Ελληνορθόδοξη παράδοσή μας, δεν αμφισβητούνται η αυθεντία και το κύρος της; Όπως τότε που τα έγραφε αυτά ο Κόντογλου, έτσι και σήμερα «ο νεοελληνικός γραικυλισμός απλώνει μέρα με τη μέρα απάνω στους Έλληνες και τους μεταμορφώνει... Ένα λαό, που ξεχωρίζει ανάμεσα σ' όλα τα έθνη και που είναι γεμάτος πνευματική υγεία, πάνε και τον κάνουν οι λογής - λογής καλαμαράδες» και οι σύγχρονοι

μοντερνιστές, αφού δεν είναι ικανοί να κατανοήσουν την βιολογική δύναμη που έχει η Παράδοσή μας επάνω στην συνέχεια και την διατήρηση της εθνικής ζωής, «χωρίς πνευματικό νεύρο, χωρίς πνευματική ανδροπρέπεια. Οι διάφοροι φωστήρες... δουλεύουνε για να “συγχρονίσουν” την Ελλάδα, ενώ στ αλήθεια σκάβουνε το λάκκο της» .

Αλλ όμως το πολύπλευρο και εκτενές έργο του Κόντογλου δεν εξαντλείται, ούτε καν μπορεί να συνοψισθεί στο πλαίσιο ενός αφιερώματος. Η ζωή του υπήρξε ένας αδιάκοπος αγώνας, για να καταστήσει συνειδητό στους Έλληνες τον πνευματικό θησαυρό της Ορθοδοξίας στην ζωγραφική, στην ψαλτική τέχνη, στην Λογοτεχνία, σε μια εποχή αντιπαραδοσιακή και «καινόπληκτη». Μύστης του έντεχνου λόγου, της αγιογραφίας και της εν Χριστώ ζωής, έφυγε από τον κόσμο αυτό, αλλ ή πνευματική του παρουσία παραμένει έντονη και διηνεκής. Οι αξίες τις οποίες ύμνησε και για τις οποίες αγωνίσθηκε έχουν αιώνιο κύρος και αυτές πρέπει να προσδιορίζουν και την δική μας περαιτέρω πορεία. Γιατί η Ορθοδοξία και η Παράδοσή της για μας είναι ο αληθινός θησαυρός μας, η πηγή του πολιτισμού μας, η δύναμή μας, η δόξα μας, η εν Χριστώ σωτηρία μας. Αλλά και η ελπίδα για τους άλλους λαούς να εύρουν διεξόδους στα πνευματικά τους αδιέξοδα. Συνεπώς, αν θέλουμε ως Έλληνες να έχουμε καθοριστικό λόγο στο ευρύτερο κοινωνικό και ευρωπαϊκό γίγνεσθαι, είναι ανάγκη, όπως έχει διακηρύξει επανειλημμένως ο Αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος, «να φορτωθούμε και πάλιν τις ιστορικές μας αποσκευές που είναι η Ελληνορθοδοξία και να συμβάλουμε στην πνευματική ενότητα της Ευρώπης». Και για να το επιτύχουμε αυτό, «χρειαζόμεθα την Ελληνική μας ταυτότητα, όπως την διεμόρφωσε η Ελληνική μας Ορθοδοξία», της οποίας θεματοφύλαξ και διαπρύσιος κήρυξ υπήρξε ο μακαριστός Φώτιος Κόντογλου.